

Massimo del Pozzo, *Il processo matrimoniale più breve davanti al Vescovo*, EDUSC, Roma 2016, ss. 224.

Reforma procesu małżeńskiego dokonana przez papieża Franciszka na mocy dwóch Listów apostolskich w formie motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* oraz *Mitis et misericors Iesus* z dnia 15 sierpnia 2015 roku odbiła się szerokim echem w środowisku kanonistycznym na świecie. Świadczą o tym liczne sympozja oraz publikacje dotyczące nowych zasad prowadzenia procesów o nieważność małżeństwa przed trybunałami kościelnymi. Jedną z zasadniczych zmian w procedurze sądowego dochodzenia do prawdy o małżeństwie jest ustanowienie obok dwóch istniejących już trybów sądowych w tej materii (proces zwyczajny i proces dokumentalny) nowego procesu skróconego przed biskupem. W myśl papieskiej reformy stanowi on alternatywę dla dotychczasowych sposobów stwierdzenia nieważności małżeństwa w tych przypadkach, kiedy nieważność jest oczywista i łatwa do rozpoznania na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego. Jego charakterystycznym elementem jest szybkość (zgodnie z zamysłem prawodawcy proces powinien trwać nie dłużej niż 45 dni od przyjęcia skargi powodowej przez wikariusza sądowego) oraz osoba sędziego. Może nim być jedynie biskup diecezjalny, jako pasterz swojego Kościoła patrykularnego, stróż wiary i nienaruszalności sakramentów, w tym nierozzerwalności przymierza małżeńskiego.

Recenzowana publikacja jest pierwszą, dość obszerną, pozycją monograficzną dotyczącą tej istotnej nowości procesu małżeńskiego według reformy papieża Franciszka. Ukazała się w kwietniu 2016 roku w wydawnictwie Edizioni Santa Croce w ramach serii *Subsidia Canonica* pod auspicjami Wydziału Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Świętego Krzyża w Rzymie. Pozycja liczy 224 strony, na które składają się: spis treści, wykaz skrótów, wprowadzenie i trzy części tekstu właściwego podzielone na dziewięć rozdziałów. Książkę kończy wykaz publikacji wydanych w ramach wspomnianej serii *Subsidia Canonica*. Autor pozycji – ks. prof. Massimo del Pozzo jest profesorem nadzwyczajnym kanonicznego prawa konstytucyjnego na wspomnianym Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Santa Croce oraz kapłanem inkardynowanym do Prałatury Opus Dei. Zgodnie z zamysłem wyrażonym we wprowadzeniu (s. 13) przygotował pracę mogąca służyć zarówno środowisku naukowemu, jak też ewentualnym praktykom – biskupom, sędziom lub asesorum.

Część pierwsza poświęcona zasadom konceptualnym reformy składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy przedstawia logikę reformy procesu małżeńskiego w kontekście ostatnich synodów biskupów o rodzinie, troski o zachowanie zasady nierozzerwalności małżeństwa sakramentalnego, a także podstawowych pryncypiów ostatniej reformy, jakimi są szybkość, prostota, bliskość (w sensie terytorialnym) i ekonomiczność prowadzonego postępowania. W rozdziale drugim umieszczono kilka uwag prezentujących tę innowację na tle tradycji kanonicznej oraz ciągłości historycznej takowych rozwiązań prawnych w oparciu o instytucję *Episcopalis audientia*, sprawowania władzy sądowniczej przez biskupa w epoce średniowiecza, a także jego pozycję jako sędziego od Soboru Trydenckiego do pierwszej kodyfikacji prawa kanonicznego. Trzeci rozdział poświęcony został władzy sądowniczej biskupa diecezjalnego wykonywanej w nowym trybie zwanym procesem skróconym. Przechodząc od ukazania centralnej pozycji biskupa w nowym procesie autor przedstawia go jako sędziego kładąc nacisk na osobisty charakter funkcji osądzania wykonywanej przez pasterza diecezji, kończąc część teoretyczną uwagami o konieczności „nawrócenia” kościelnej struktury sądowniczej.

Część druga monografii została poświęcona elementom małżeńskiego procesu sądowego w jego tzw. części statycznej. W rozdziale czwartym zostały opisane struktury organizacyjne i osoby funkcyjne procesu skróconego: biskup jako sędzia a zarazem moderator trybunału oraz jego współpracownicy: osoby odpowiedzialne za badanie przedprocesowe, wikariusz sądowy, instruktor, asesor, obrońca węzła małżeńskiego oraz notariusz. Przypomniana została również konieczność troski o właściwe przygotowanie osób personelu sądowego. Kolejny (piąty) rozdział przedstawia tzw. osoby działające w procesie, czyli strony (małżonków skarżących ważność swojego związku) oraz obrońcę węzła w odniesieniu do kontradiktoryjności tegoż postępowania. Rozdział szósty poświęcony został skardze powodowej rozpoczynającej proces: właściwości sędziego do jej rozpoznania oraz wymogów treściowych.

Ostatnia część recenzowanej publikacji omawia tzw. część dynamiczną procesu, czyli poszczególne fazy postępowania. Podzielona została na trzy rozdziały odpowiednio dla fazy wprowadzającej (rozdział siódmy), instrukcji sprawy (rozdział ósmy) oraz wyrokowania (rozdział dziewiąty). Treści dotyczące fazy wstępnej koncentrują się wokół przyjęcia skargi przez wikariusza sądowego oraz jego czynności związanych z otwarciem przewodu sądowego. Wśród zagadnień związanych z instrukcją sprawy zostały

omówione środki dowodowe występujące w tym modelu procesu, zaś do fazy decyzyjnej oprócz samego badania akt, sporządzenia i wydania wyroku przez biskupa-sędziego zaliczone zostały także wstępne konsultacje z instruktorem i asesorem oraz możliwość zaskarżenia biskupiego orzeczenia.

Należy z wielkim uznaniem przyjąć pracę ks. prof. Del Pozzo, gdyż niewątpliwie wypełnia lukę w doktrynie powstałą po promulgacji nowych ustaw związanych z procedurą orzekania nieważności małżeństwa. Nauka prawa kanonicznego otrzymała w niej cenny materiał do dalszego studium, zaś praktycy, którzy mogą być zaangażowani w pracę przy procesie skróconym mogą się posługiwać recenzowaną monografią jako swoistym podręcznikiem. Poglębiona refleksja nad tym *novum* w systemie prawnym Kościoła z pewnością zaowocuje kolejnymi publikacjami odnoszącymi się do poszczególnych elementów ostatniej rewizji norm procesowych, dlatego też z nie mniejszą atencją należy podejść do tej próby pierwszego, całościowego przedstawienia unormowań kanonicznych w tym zakresie. Choć brak bibliografii, której można oczekiwać po monografii naukowej, skierowanej także do specjalistów stanowi pewien mankament, to jednak staranny dobór literatury wskazanej w przypisach w pewien sposób kompensuje to niedociągnięcie. Na uwagę zasługuje także powoływanie się na nowy podręcznik przygotowany przez Trybunał Roty Rzymskiej *Sussidio applicativo del Motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus* opublikowany w lutym 2016 roku.

Recenzowana publikacja jest ze wszelkich miar godna polecenia dla czytelników zainteresowanych założeniami teoretycznymi procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa prowadzonego w nowym trybie skróconym *coram Episcopo*. Należy pamiętać, że unormowania te będzie można ocenić dopiero po upływie pewnego czasu, kiedy będą one stosowane w praktyce sądowniczej Kościoła. Wówczas będzie można oczekiwać bardziej pogłębionego studium tego zagadnienia.

Radosław Gosiewski
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW